

הלכות לולב סימן תרמ"ט

באר הגולה

(ג) [ג] (ט) *שלא יקצץ הישראל *בעצמו אחד מארבעה מינים שבלולב לצורך לולבו, דקרקע אינה נגזלת, וסתם עפרים (ד) (י) גזולי קרקע הם, ויבוא בגזלה לידו, *אלא (יא) יקצצנו (ה) עפרים (יב) ויקנה מהם (תשובת הרשב"א סימן תתצ"ב, ה"א סי' לולב הגולה). ואין חלוק בזה *בין ארץ-ישראל (יג) או חוצה לארץ (א"ו). לולב (יד) שאגרו עפרים וצאאו, כשר כמו ספת עפרים (מרחי הלכות קטנות): **ב** (טו) וכן (ו) שאול ביום ראשון, משום דקציען

באר היטב

(ג) שלא יקצץ. אפלו ברשות עפרים. ובאתרוג בא"י אם קצצו עצמו ה"ל נחמך כד: ישראל ה"ל טבל, תשובת ר' בצלאל סימן ב ומ"א: (ד) גזולי. נ"ל דבריעבד פשו ומכרז עליהו, מגן אברהם: (ה) עפרים. וה"ה בשקוצץ ישראל ונתן לחברו שרי בין דהוא לאחר יאוש, מ"א. ועי' סימן תרלו ס"ג משיש בשם הט"ז. פתב הסמ"ג: אסור לגזול אתרוג ושרא מצות שהא"י מוכרים, עכ"ל, פלומר שצריך לתן להם יותר מקדו דמינם, עין סימן לט סעיף ז, מ"א: (ו) שאול. עי' סימן יד סעיף ג: ועין בשו"ת אגונים בתראי סימן כד. ועין במשפחותיכם שכתב: אותן שילוקחים

משנה בורה

יאוש והגזל תחת ידם הוא, שרף גביהו גם כן מצוה הבאה בעבירה ואינם יוצאים בו, ועל-כן דעת המגן אברהם שלא להקל בזה, אבל באליה רבה פתב שיש לסמך להקל כהישראלים, דאף לגב ויגזולו עצמו, דעת פמה פוסקים שסוברין דבשאר ימים יוצא בהן, על-כל-פנים יש לסמך עליהו לגבי אחריו, וגם הגר"א בבאורו (1) משמע שמצדד להקלה כהישראלים שאומר. מיהו, כל זה הוא רק לענין לצאת בו, אבל לברך עליו, גם להגר"א אסור לברך עליו, דהא אפלו היכא דהוי יאוש ושנוי רשות אסור לברך, כמו שכתבנו מקדם, וכל-שכן בזה: (ט) שלא יקצץ וכי'. באור הענין, שלא יקצץ מקרקע של נכרי בעצמו ואפלו כשיתן לו הנכרי (ו) רשות, דשמה גזל הקרקע מישראל²⁰⁰, דסתם עפרים גזולי קרקע הם, ונקמא לן דקרקע אינה נגזלת (ה) וכן אנה קנינה לענין בשום יאוש, דלעולם בחזקת בעליה הראשונים עומדת, ופרות המחברים לקרקע הרי הוא כקרקע, אבל משנתלש הפרי הוי גזל והתולשו הוא גזולו, לפיכך לא יקצץ הישראל בעצמו, דיהיה הוא הגזול, אלא יקצצנו העפרים, ויהיה אז חל האיש מן הבעלים הראשונים על דבר התולש, והוא ימסר ליד ישראל, וקנה הישראל אותם על-ידי יאוש שקבד העפרים ושנוי רשות שקבדן: (י) גזולי וכי'. וכל זה לכתחלה, אבל בדריעבד פשו (ט) אם הוא ברשות העפרים ומכרז עליהו, דמספקא לא חישנין לגזלהו²⁰¹. ויהי שגזול על-ידי כבוש מלקחה, קנינה²⁰², כדאיתא בגמין דף לח [מ"א]: (יא) יקצצנו עפרים. והוא הדין (י) בשקוצץ ישראל ונתן לחברו שרי, בין דהוי לאתרי יאוש: (יב) ויקנה מהם. והוא הדין כשהנכרי יתן לו במתנה שרי, דהוי לה יאוש ושנוי רשות, (יג) ויוכל גם כן לברך לכלי עלמא, דאף דכתבנו לעיל דעת הט"ז והגר"א דעל-ידי יאוש ושנוי רשות אסור לברך, הינו דוקא בגזל ודאי, אבל הקא (יג) דחששא בעלמא הוא דשמה גזל העפרים הקרקע, לא חישנין בזה היכא דכבר קנה מדינא: (יג) או חוצה לארץ. ורצה לומר, (יג) אף-על-פי ששם הקרקעות רבן של עפרים הם מעולם, ואם גזלו מעפרים גזלו, אפלו הכי אסור, דגזול עפרים גם כן אסור²⁰³: (יד) שאגרו עפרים וכי'. ורצה לומר, אף-על-גב דלכתחלה מצוה לאגרו (יד) משום נוי מצוה, מפל מקום פשו על-ידי עפרים. ועין במגן אברהם שדעתו דלכתחלה לא יאגרו, והטעם, דכל שאינו מחיב בדרך אינו רשאי למקנו, ומטעם טוב (טו) גם אשה לא תאגד הלולב לכתחלה (מ"א כסימן יד). ועין שם בבאור הלכה שברורו דמדינא אין חשש בדרך, ומכל מקום טוב לזהר בקנה. ודוקא באגד התחתון שיש בו אגד, אבל במה שאגדים למעלה, בזה אין קפידא [בכורי יעקב]: **ב** (טו) וכן שאול²⁰⁴ וכי'. עין במגן אברהם ופרי-מגדים, והכן דבריהם, דודאי לכתחלה טוב

שערי תשובה

כגון מציאת תרש שטוח וקטן, ודעוהו נוטה ולא יצא משום מה"ב, ע"ש, והביאו מח"ב: [ג] שלא. עכה"ט. ועין בכר"י בשם הרב"ז סימן תרד"ו וסימן תרד"א לקצץ וקמב דהכי עבד מעשים בכל יום, וטעמו, כיון שבעל הקרקע יש לו פטר העשוי בעש"ג ומקלא אמר מאן דאית לה דסקא לטל ארעא, דינא דמלכותא דינא ונקמצא הקרקע שלו, ע"ש. והכריז שם פמה על האחרונים שלא זכרו מ"ש הסמ"ג בה' מעשיות הלולב בין בומגן לבומגן דלא שכיחי שדות ישראל, ע"ש. ועין לקמן סימן תרסד ס"ק ו' שחש"ו קמב חלוק זה מדעתו, ועין בח"י סימן תנר. ובשער-המלך הלכות גזלה הביא ג"כ דבר הסמ"ג בה' מעשיות לברך ששדות השו"י דבריי הסמ"ג אלו, הדיסים מקרס שלא בדיעת בעל הין י"ל דנדע ומחיל, ע"ש, ובאמת איצ לנה

באור הלכה

לא מקרי שנוי רשות, כמבאר בחש"מ פשוט [מ"ג]: * שלא יקצץ וכי'. עין לקמח בבאור הלכה מה שכתבנו בשם הפוסקים לענין זמנו. והנה בערכות נוהגין בכל המקומות שהשמים הולכין בעצמן לפני חג הסוכות וקוצצין ערכות הרבה לצורך הקהלה, ומצייה הוא שאפלו רשות אין נוטלי לזה מן בעל השדה. ואיני מדין לענין השמים גופא, כי אין לענין להקלה אף יוצאים בזה ביום הראשון דבעינין לכו"מ? ואין להקל משום דהוי יאוש כד השמים ושנוי רשות כד הקנה, דזה אין שרף רק לענין אגרו²⁰⁵ דמיתבי בגמרא, דשם היתה הקרקע גזולה מכבר ויבואי כבר נתאמשר בעקלים, אלא משום דקרקע אינה נגזלת לא חל היאוש עד עתה שקצצנו ונעשה תלוש, מה שאין כן בענינו שלא ידע בעל השדה כלל בעת הקציעה לא שרף יאוש, ואף דיתאש לבסוף כשידע לו, הוי יאוש שלא מדעת ולא הוי יאוש, ולא נשאר כ"י אם שנוי רשות לבד ולא קנה. ועל-כן לענין דעמי אין להקל כי אם כשנטול רשות מבעל השדה או מן השומר שם, או שירדע שהמקום הזה הוא מקום הקרקע לכל²⁰⁷: * בעצמו. לפי זה לא יקץ הישראל בעצמו אפלו משדה של עצמו כשקנה שדה זו מעפרים, אלא יצח לנכרי לקץ ויחבל מפניו, אכן כד הביא גזלים ויטף בשם ספר התרומה והסמ"ג²⁰⁸ דבומגן לא אמרינן גזרים גזולי ארעא הם, וכן העלה גם הט"ז בסימן תרסד. עין שם; ולכן אצלנו שאין מחזקים הנכרים לגזל קרקעות מישראל, וגם כל הקרקעות מתוקים לבעלים לפי דינא דמלכותא, אפשר להקל בזה שיקץ הישראל אפלו משדה עפרים כרשותו²⁰⁹ [בכורי יעקב]. והנה כל זה פתב הפרי"ד יקמב בומגן, אבל בומגן לפי מה שמצינו הפרעות, יש להתבונן מאד בזה, ותלוי לפי המקום: * אלא יקצצנו עפרים וכי'. פתב הפ"מ: אותם הלוקחים מן הארץ שלא בדיעת בעל הקנה²⁰⁹, יש לומר דנדע ומחיל וליח בהם משום גזול²⁰⁷, עד כאן לשונו. ובכורי יעקב מספקא בזה מאד, והדבר ידוע שכתבנו אינו מוחל, דלוליכס והדסים הם דברים חשוכים בקנינותו ואינם נמאצים אלא בקנינות השו"י, וכ"ן שם, אף שלא ידע שגזול מפניו, מפל מקום הוי יאוש שלא מדעת, דלכתא כאפ"י ושנוי רשות לבד הלא לא קנה, לכן צריך להזהר שלא לקנות מהארסיים שלא מדעת בעלי הגנות, דלא מקרי לכו"מ ביום ראשון, וגם בשאר הימים הוי מצוה הבאה בעבירה, דגזל נכרי אסור, עד כאן לשונו: * בין ארץ-ישראל וכי'. עין במגן אברהם שכתב בשם תשובת ר"ב, דבאתרוג בארץ-ישראל אם קצצו בעצמו, לבר האסור האמור פה יש עוד אסור אחר, דהוי לה נחמך כד ישראל והי טבל, ובכ"ש יש מחלוקת בפוסקים אם יוצא בו²¹⁰, עין בר"ן. ועין בקרי מגדים שדורא מהדברי, דלענין גזול אפלו צדין לא קנה ישראל מעפרים, מפל מקום לא יקצץ ישראל לצאת בו, שהוא הגזול, אבל לענין מרום כד: ישראל

שער הציצין

(1) והרצה שהביא המגן אברהם מהגמרא, דחיהו בדגול מרכבה והגר"א: (1) מגן אברהם ושי"א: (ח) רש"י: (ט) פשוט, דאי לאו הכי קמא לן גבית עפרים אסורה: (י) מגן אברהם, וכן הוא בגמרא: (יא) אחרונים: (יב) הגר"א לעיל בסימן יא. והא דחשש רב הונא לזה, הינו לענין לצאת ידי המעוה חישנין אף מספקא, מה שאין כן לענין ברכה בגולה דאמסקמא בעלמא, ובמפל-שכן שכבר קנה אף לצאת ידי חובת המעוה [שם בהגר"א]: (יג) מגן אברהם, וכן הוא באור זרע: (דל) מגן אברהם והגר"א: (טו) והוא הדין קטן פחות מ"ג שנים²¹². ואם אגוד, אם אפשר יתירנו ויאגרו שנית [מחצית-השקל ושי"א]:

מילואים הלכות לולב סימן תרמט המשך מעמוד קכ

אסור, משום שחוששים שהאריס לא יתן לבעל הבית כנגד מה שנטל. אכן, דעת הש"ך שם (סי' א) שאם דאי הבעל הבית יתרחש, מותר לקנות גם מאריס שאין לו חלק בפירות.

[ביה"ד ד"ה בין]

ובקטל יש מחלוקת בפוסקים אם יוצא (314).

(31) ובעיקר נדון זה האם יש דין טבל באתרוג העומד למצוה, ראה מה שכתבנו במשנ"ב להלן (סי' מה). וכן לגבי אופן הפרשת תרומות ומעשרות באתרוגים, ראה מה שיתבאר שם.

[משנ"ב סי' טו]

וכן שאול⁽³²⁾.

(32) וכן אם משכיר לו את לולבו, כתב הכף החיים (סי' לב) שאין זה נחשב 'לכם', ואינו יוצא בו ביום טוב ראשון, אבל בשאר הימים שיוצאים בשאול, הוא הדין שיוצאים בלולב שכור. וכן לגבי אם נותן לו את לולבו כמשכון, כתב שם שמשכון לא נחשב 'לכם'.

לנכרי שדות ויערות מדין המלכות, גם כן מותר לישראל לקצוץ כשנותן לו רשות.

[ביה"ד ד"ה אלא]

אותם הלוקחים מן האריס שלא בדיעת בעל הגן⁽²⁹⁾, יש לומר הידע ומחיל לזית בהו משום גנול⁽³⁰⁾.

(29) וכן הדין במקום שעובדים גננים בגינות של נכרים, כתב הערוך השלחן (סי' ב) שאם בעל השדה או אשתו נותנים לו רשות לקצוץ, יכול לקוץ בעצמו, אבל אם אחד מבני ביתו או הגנן נותן רשות, לא יקוץ הישראל בעצמו, שמה הוא שלא ברשות בעל הבית וזה גול, אלא יקצוץ הם ויתנו לו.

(30) אמנם באריס שיש לו חלק בפירות, כתב השו"ע (ח"מ סי' שנה ס"ד) שמותר ליקח ממנו, שהרי יש לו חלק בפירות ובעצם. והרמ"א שם הביא דעת יש אומרים שדוקא לאחר שחלקו מותר לקנות מהאריס, משום שמסתבר שהאריס מוכר מחלקו, אבל קודם חלוקה

הלכות לולב סימן תרמט המשך מעמוד 242

(65) וראה בספר הערות (סוכה לג, ב ד"ה אילימא) מה שכתב לדיק מדברי הרמ"א לעיל (סי' תרמח ס"ד).

[משנ"ב סי' טז]

להתנות על אֶתְרוּג⁽⁶⁶⁾.

(66) ומסקנת הרמ"א שאין אנו בקיאים בתנאים. אכן, במשנ"ב לעיל (סי' תרלח סי' כג) הביא שיש מאחרונים שמפקקים בזה, שהרי לשון התנאי מפורש בגמרא (ביצה ל, ב) ואין שייך בזה בקיאות.

[ביה"ד ד"ה אבל]

או שְׁהִיָּה בְּשֵׁנִים וְשִׁלְשָׁה מְקוּמוֹת⁽⁶⁷⁾.

(67) כתב כן בשם הפמ"ג (שם סי' מח), אמנם, בביה"ל לעיל (סי' תרמח סי' ב ד"ה בכל שהוא) כתב שאין ברור הדין הזה של שנים ושלושה מקומות, שהרי פסול חזוית מבואר בגמרא שהוא משום מנומר, וכשנתייבש בכמה מקומות אין ברור האם נחשב נימור על יד זה, אם לא שאנו רואים שנשתנה מראה האתרוג על ידי היובש, ושאר בצ"ע.

ניטל דוד, עיין שם. וכמו כן באתרוג שחסר מקצת מהעץ שכתב במשנ"ב שם שיש מחמירים גם בזה.

[משנ"ב סי' לז]

עַד שְׁפִסְרִי⁽⁶⁸⁾ וכו', וְעַל-כֵּן כִּשְׁהִסִיר מְקוֹם הַמָּאוֹס כְּשֶׁרָא⁽⁶⁴⁾.

(63) ואם ניקבחו תולעים, כתב הכף החיים (סי' ע) שהוא כשר לנטילה בשאר ימים, וצידד שיתכן שאין צריך להסיר את מקום הניקור, משום שאין זה מאוס כניקור עכברים, וכתב שמי"מ נכון להסיר את מקום הניקור.

(64) והדס וערבה שניקבחו עכברים, כתב השפת אמת (סוכה לו, ב) שיתכן שלא שייך בהם מיאוס של עכברים מפני שדוקא דבר הראוי לאכילה שהוא מאוס לאדם לאוכלו, הריהו מאוס גם כן למצוה, מה שאין כן בהדס וערבה שאינם עומדים לאכילה. וכן כתב בשו"ת בית דוד (שאלוניקי) או"ח סי' תמו) שניקור של עכברים אינו פוסל בלולב, עיין שם.

[משנ"ב סי' לח]

דְּלִי מַה שֶׁפָּסַק הַמְחַבֵּר לְעִיל⁽⁶⁵⁾.

הלכות לולב סימן תרמט המשך מעמוד קכב

לשאל שאינו 'לכם' רק מצד הבעלות (שהרי באינו ראוי לאכילה חסר ב'לכם' אף לבעליו, מה שאין כן בשאול שלבעליו על כל פנים כשר), ולכן פסלוהו חכמים כל שבעה.

וראה להלן בענין אתרוג של ערלה ותרומה טמאה שהבאנו טעמים נוספים לפסול אתרוג שאינו ראוי לאכילה.

(77) ואפילו נטע את האילן רק עבור מצוות ארבעת המינים ולא לצורך אכילה, ואין דעתו לאכול כלל מהפירות, פסק השו"ע (י"ד סי' רצד סכ"ז) שנהוג בו דין ערלה.

ולגבי מנין שנות ערלה בעצי האתרוג, הורה הגר"ז אויערבך (כשרות ארבעת המינים ע"מ ע"ב) שכיון שגזעם של עצי האתרוגים אינו כשאר

הרמב"ן הביאו הר"ן (סוכה יז, א ד"ה של דמאי) שטבל נחשב 'לכם' מפני שיש בזה מיגו שיכול להפריש עליו ממקום אחר ולהתירו באכילה, לכן בדיעבד יכול ליטול אתרוג של טבל בארץ ישראל, אך כיון שהדבר תלוי במחלוקת ראשונים, יטלנו בלי ברכה. וראה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' מה) שכתב דרך שאפשר לתקן את האתרוג אף ביום טוב.

ובטעם הדבר שאתרוג שאינו ראוי לאכילה פסול כל שבעה, כתב רש"י (סוכה לה, א ד"ה לפי) שכיון שכתוב 'לכם', פירושו שיהיה ראוי לכם לכל דרכי הנאתו. ואף שיוצאים באתרוג השאול בשאר ימים, ומשמע שבשאר ימים אין צריך שיהא 'לכם', ביאר המג"א (סי' כ) שמה שכאן אינו נחשב 'לכם' הוא מחמת חסרון בגופו של האתרוג, ואינו דומה

הלכות לולב סימן תרמט

'לכם': הגה [*] *המפךר הנגה (טז) מלולבו של חברו *או מלולבו של עצמו *אינו יוצא בו (יז) ביום ראשון, דלא הני שלכם (תשובת רשב"א סימן תשמו ותשמו): **ג** וכן (יח) של עיר הנדחת (יט) ושל אשרה (כ) של ישראל פסול, *אבל של עבודת כוכבים (כא) לכתחלה לא יטל, (כב) ואם נטל יצא מיום ראשון ואילו (כג) דלא בעינן 'לכם': הגה ונדקא שלא נתפנו לזכות בו, אבל אם נתפנו לזכות בו הני לה של ישראל דאינו יוצא בו; ונדקא קדם שנתבטל, אבל אם נתבטל ביד עכו"ם, אפלו מכון לזכות בו אחר-כך יוצא בדיעבד (רבינו ירוחם ג"ח ח"ג ו"ד). (כד) ועין לעיל סימן תקפו: **ד** *גנות (כה) הצעירים של עובדי-המטבח ח מיקרא ודקא שם ל"ט ארחות-מים

כ"א כשהישראל קוצץ לעצמו, ועין במג"א [*] (המפךר הנגה כו'). ועין בשו"ת שער אפרים סימן לח שהקשה על ראיית הרשב"א במר הנגה דלא אמרין הואיל אי בעי

באור הלכה

לא שיק אסור אלא אם כרך קנה הישראל מקרי בדמים בשעה שקצצוהו: * והמפךר הנגה מלולבו של חברו וכו'. עין בפרימגרים שמשקפיק על לשון הרמ"א, ודבנה לה לממר 'המפךר הנגה מקרי חברו אינו יוצא די חובתו בלולבו, דהכי איתא שם בתשובת הרשב"א. ונראה לי לפי מה שקמב הפרימגרים דלענין אחרוג אפלו לא אסר על עצמו רק מאכילתו גם כן אינו יוצא, ויחא קצת, דנקט לולב לאפוקי אחרוג: * או מלולבו של עצמו, ואם אסר על עצמו מאחרוג, אפלו לא אסר על עצמו רק מאכילתו גם כן אינו יוצא, דהתר אכילה בעינן בה, עין שם בפרימגרים. וכספרי בפרימגריק חולק עליו, דלדעת רש"י והרשב"א אם נטל ישראל אחרוג של תרומה יוצא בו משום דראוי להאכילו לאחרים דהני לכהן, ודכי נמי הרי כול האכילו לאחרים, אבל אי אסר על עצמו האחרוג בהנאה אין יכול להנות לאחרים נדמה שאסור לו בהנאה אסור לזון במתנה לאחר, כדמבוכ מהא דדק בפסחים דף כב מהא דשולח אדם רך לזכרי דיגיד הנשה מר בהנאה, לכן אין לו דין ממוין קרינא בה, עין שם: * אינו יוצא בו ביום ראשון וכו'. ולפי מה שהעתיק המחבר לקמה בסעיף ה דאחרוג האסור באכילה פסול כל ז', והוא מלוש הרמב"ם, וקמב שם הגר"א דטעמו, ודבר שאין בו הטר אכילה או שאין בו דין ממוין (דהני שזנא של אסור הנגה) הוא פתחי מקמב שעורה. וכן אם אסר האחרוג על עצמו באכילה, לכאורה אינו יוצא בו כל ז', דהתר אכילה בעינן כל שבעה. אכן יש לדחות, דאפשר דקא דבר שאין בו הטר אכילה לכל, על זה אמרין פתחי מקמב שעורה, מה שאין כן פנה: * גנות הצעירים וכו'. עין במשנה ברורה כמה שכתבנו דהקא מרבי שהגנה או נדב מעולם לשם עבודת גלולים (נהל"מ"א) שם בסימן קמג סעיף ג בהג"ה יתנה על כל-פנים מרבי דהגנה אינה עומדת בחצר העכו"ם, וכן הוין של הרמ"א דקמב אפלו האילן הנטוע לפני העכו"ם שרי, מרבי פאן דנטעו שמשיהם או הנקרים לצרך שמשיהם לאכל פרומיהן ולא מרבי דנטעו אותן לשם העבודת גלולים הסמוך לזון, דאי הו נטעין אותן לשם העבודת גלולים והיה שיק למשפשיהן, אפלו להרמ"א שם בסימן קמג היה אסור לישראל לקנותו אפלו בכל השנה להיות מהנה לכהניהם. ומישיב פנה מה שהקשו השער המקול בהלכות לולב [הגר"א רמו גס"פן לזה בענינן] דהשלחן ערוך סותר את עצמו, דשם ביונה דעה סימן קמב סעיף ג באכילי טרק הנטוע לפני העכו"ם פסק בדכלל נוי עכו"ם הוא, והקא מתיר לקח מהם למצוה, דהקא מרבי היכי דלצרך עצמן נטעוהו. וכעין זה מצאתי בלבוש זה לשונו: גנות של שמש עינים מותר לטל מהם לולב או שאר מינים למצוה, שהם אינם שמורים אלא להנאת עצמן ולא לשם עכו"ם, ואפלו האילן נטוע לפני עכו"ם, כל זמן שאינם עובדין האילן, להנאת עצמן נטעוהו, על פאן לשונו, ורצה לומר דמסתמא אמרין להנאת עצמן נטעוהו, אם לא היקא דידעין דהניטעה היה לנו לעבודת גלולים ורק הפרות יתנה שיק לכהניהם, דאו נקראו נוי עכו"ם ואסור להנות מהן ואינו יוצא בקול ביום ראשון מן הדין דלא מקרי לכם, ואף ביום שני לכתחלה אסור, וכפ"ל ומצאתי בגר"ש הוין שהקשה מבין אפלו דעה סימן קמב עינן ז ומרין באפן אחר, לתלות דמסתמא נטעוהו שיקה לנו לעבודה זרה, מה שאין כן הקא דמרבי באילנות שיש בהן פרות, יותר טוב לתלות שנטעוהו לצרך פרומיהן וכמו שקמב בהלכות. עוד נראה לעיית דעתי לתרין באפן אחר קצת, דהקא דמרבי בארבעה מינים דאיתא לעיל דצריך העכו"ם לקצץ אותן בעצמו, ואם-כן לדעת רבנו ירוחם הובא בדרב"מ משה הוא בכלל בטול ותבטל האסור של נוי עכו"ם, ולא נשאר לנו רק דלגבוה צריך להחמיר לכתחלה, ולזה מקלינן ואמרין

שערי תשובה

ממשל מתרופה טמאה דלא אמרין, וע"ז הקשה דמתרופה טמאה אי מתשל הדרא לטיבילא ואין יוצאין בו. ועין בשו"ת מ"א ח"ב מה שהקשו לו ע"ז והוא ז"ל קמב משנה ברורה

שיפרט ביום ראשון שנותן לו במתנה על-מנת להחזיר, אבל בדיעבד אם שאל ממנו סתם לתן לו לולבו לצאת בו ונתן לו, יצא, דמסתמא נתן לו באפן שמתר לצאת בו, דהניו במתנה על-מנת להחזיר. [והשלחן ערוך מרבי שאמר לו בפרוש שנותן לו רק בתורת שאלה ולא במתנה, או דמרבי שהנותן אינו יודע הדין שאין יוצאין בשאלה, דבאפן זה בודאי אינו יוצא, כמו שקמב בכוכבי יצקב]: (טז) מלולבו של חברו (כז) כו'. ורצה לומר, ודברו ורצה לתן לו הלולב במתנה על-מנת להחזיר, וקא משמע לן דאף דבינן דקמא לן דמצות לאו להנות נתנו לא מקרי הנגה, מקל מקום על-כל-פנים 'לכם' לא מקרי, דאסורי הנגה ניהוהו: (יז) ביום ראשון. אבל ביום שני דלא בעינן 'לכם' שרי, דהנגה לא מקרי, כפ"ל: **ג** של עיר הנדחת. משום דלשפרה (טח) קאי, דכתיב ואת כל שללה תקבץ וכו', ולולב בעי שעור ארבעה טפחים נדקלקמה בסימן טרנן, וכיין דהאי לשפרה קאי אין שעורו קים דקשורף דמי, ולכן פסול אפלו ליום שני: (יט) ושל אשרה. הוא אילן שעובדין אותו, ואם נטעו ולבסוף עבדו, אז הפרות שגדלו קדם העבודה מתרים להדיט ובאסורים (יז) לכתחלה לגבוה, דמאסי, ואותן הפרות שגדלו אחר שבעבד אסור אף להדיט בהנאה, כדאיתא ביונה דעה סימן קמה, ופסול אף ביום שני. ועין לקמה בסוף סעיף ד: (כ) של ישראל פסול. דכין (יח) שאין בטול העכו"ם מועיל לה להמירה בהנאה, הרי היא עומדת לשופה, וכל העומד לשפרה כשורף דמי ואין שעורה קים, וכפ"ל: (כא) לכתחלה לא יטל. אפלו (יט) אם בטלה העכו"ם דשרי להדיט, לגבוה אסור דמאסי: (כב) ואם נטל היא אסורה גידן באכילה ואפלו אם לא בטלן העכו"ם וקרי היא אסורה גידן באכילה ובהנאה, מקל מקום בינן שמועיל לה בטול להמירה בהנאה הרי אינה עומדת לשופה, שאפשר שיבטלנה העכו"ם, ומה שגודלה לצאת בה אינה חשובה הנגה, דמצות לאו להנות נתנו, וכפ"ל: (כג) דלא בעינן 'לכם'. אבל ביום ראשון דבעינן 'לכם' אינו יוצא בה אפלו בדיעבד (כ) כל זמן שלא בטלה העכו"ם, דאסורה בהנאה ולא מקרי 'לכם': (כד) ועין לעיל סימן תקפו. ורצה לומר, דשם הביא רמ"א דיש מחמירין אפלו בשל עכו"ם שלא לצאת אפלו בדיעבד קדם שנתבטל, ולענין דינא, עין לעיל בסימן תקפו סעיף קטן יח במשנה ברורה: (כה) הצעירים. הוא

שער הציון

(טז) רש"י: (יז) מגן אברהם בשם תוספות על לב. והשלחן ערוך על פירוש שני בהגדולים שגדלו אחר כך ולכן אסור אף בדיעבד, או דמרבי באילן שנטעו לשם עכו"ם [ולשנא דהפגון אברהם שצד ידנו על השלחן ערוך וקמב ואפלו וכו' דחוק קצת], וכן משמע מאלה רבה בסוף סעיף ד ולבטי שרד ומרבי מגדים. והפחית השקל יצא לדון בדבר חדש, דעת הפגון אברהם דאפלו בדיעבד לא יצא בנטעו ולבסוף עבדו, דח"ק: (יח) פוסקים: (יט) אחרונים: (כ) פשוט, דדברי הרמ"א שקמב אבל אם נתבטל קאי איים ראשון גס"פן, וכן מוכח בלבוש:

הלכות לולב סימן תרמ"ט

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק טו]

שנותן לו בְּמִתְנָה עֲלֵמֶנָה לְהַחְזִיר³³ וכו', דְּהֵינּוּ בְּמִתְנָה עֲלֵמֶנָה לְהַחְזִיר³⁴.

33 אבל אם אמר לו יהא שלך עד שתצא בו ולאחר מכן יהא שלי בכתחילה, כתב השו"ע לקמן (סי' תרנ"ג) שלא יצא כיון שנחשב כשאלו. וראה בבית הלוי שם (ר"ה דרו"ה) שהביא מהפוסקים שחלקו על השו"ע בזה, מפני שהוא קנין הגוף לזמן.

ומה שמועיל לתת במתנה על מנת להחזיר, ביאר לקמן (שם ס"ק י"ב) שכשומר חפץ זה נתון לך, נפקע כל כוחו ממנו, וכשומר על מנת שתחזיר לי, הוא רק תנאי כשאר תנאים שאדם יכול להתנות במכירתו ובמתנתו. ואף שעדיין לא קיים תנאו, ביאר בשע"צ שם (ס"ק טו) שמ"מ יוצא בו ידי חובה, שכל האומר 'על מנת' הריהו כאומר 'מעבשיר וקנה, אלא אם כן יעבור על התנאי, שאז בטלה המתנה למפרע.

ואם נתן את לולבו לחזירו במתנה על מנת להחזיר, הנוטל אוחזו בתחתיתו הנותן מחזיק בו למעלה, כתב בשו"ת האלף לך שלמה (א"ח סי' שע"ב) שלא יצא המקבל ידי חובה, משני טעמים: א. ביום ראשון צריך קנין, וכל זמן שהמקבל לא נטלו לגמרי הנותן אוחזו בידו עדיין לא נחשב קנין, וזה תלוי האם יכול לנתקו ולהביאו אצלו. ב. אפילו באופן שקנה את הלולב, אך מהפסוק 'ולקחתם' רש"י חז"ל שתהא לקיחה לכל אחר ואחר ולא בשנים יחד ונלפ"י זה הוא הדין אם לא הנותן אלא אחר יאחו עמו]. ומטעם זה אף בשאר הדימים לא יצא. ודין זה תלוי בדין שנים שעשאוהו (שבת צ"ב), שאם כל אחד החזיק באופן שעל ידי אחיות יוד לבד הלולב לא היה נופל, הרי זה נחשב כשנים שעשאוהו ולא יצא ידי חובה, אבל אם המחזיק בו למעלה לא תפס בחוקה, באופן שלולא החזקת המקבל היה נופל מידו, יצא בו המקבל ידי חובה.

34 וכן לגבי השואל ציצית מחבירו, כתב לעיל (סי' י"ד ס"ק י"א) שרוב האחרונים מסכימים לפסק השו"ע שאין צריך לומר לו בפירוש שהוא במתנה על מנת להחזיר, אלא גם כשלא פירש מועיל, ומשום שעל דעת כן השאיל לו שיברך עליה, וכיון שאינו יכול לברך אלא אם כן תדיה שלו, הרי זה כאילו נתנה לו במתנה על מנת להחזיר. ולכתחילה יותר טוב לבקש מהמשאיל שיאמר לו שהוא במתנה על מנת להחזיר, ואין זה לעיכובא.

אמנם, העיר השונה הלכות (כ"א, ס"ב) שהמשנב לקמן (סי' תרנ"ג ס"ק ט) הביא מחלוקת הפוסקים האם בהשאילו בלא לומר שזה על דעת להחזיר אנו מפרשים כוונתו שנתן לו במתנה על מנת להחזיר, והסיק שלכן צריך לחזור ולטול בלי ברכה, ונשאר בצ"ע.

[משנב ס"ק טז]

מְלֻבָּבֵי שֶׁל חֶבְרוֹנָה³⁵ וכו', עַל-כֵּל-פָּנִים 'לְכֶם' לֹא מְקַרְי, דְּאִסְרִי הַנְּאָה וינהג³⁶.

35 ואף שיכול להישאל על נדר, כתב הערוך השלחן (סי"ד) שמ"מ כל זמן שאינו נשאל, אינו 'לכם'. וכתב עוד, שאם נטל את הלולב ואחר כך נשאל על נדרו, יצא, שהרי החכם עוקר את הנדר מעיקרו.

36 והטעם שלולב האסור בהנאה לא נחשב 'לכם', כתב בשו"ת הרשב"א (ח"ד סי' ר"ב) משום שאיסור הנאה אינו שלו כלל. אכן, בחידושי הריטב"א (המיוחסים לרשב"א, סוכה לה, א ד"ה ושל ערלה) מבואר שאיסור הנאה נחשב 'לכם', והטעם שאף על פי כן אינו יוצא בו ידי חובה, ביאר הקצות החושן (סי' תו ס"ק ב) משום שאינו ברשותו [וראה במילואי החושן שם (הע' 32) שהאריך בזה]. טעם אחר לכך שכשנאסר על עצמו לולב של אחרים חסר בלכם, כתב הנחלת יעקב (לבעל נתיבות המשפט, סוכה לה, א) שכיון שאסר עליו את הנאת הלולב, ממילא אסר עליו אף לקבל את הלולב במתנה, ומחמת כך אינו קונה והלולב אינו שלו, אבל בנדר הנאה מלולב של עצמו, בעל כרחך צריך לומר שהטעם שחסר בלכם הוא כיון שאין בו דין

ממון לבעלים. [ואינו דומה לאיסורי הנאה המבוארים בשו"ע להלן (א"ט) שאסורים, כיון שאיסורם הוא מדין 'כיתותי מכתת שיעוריה'. ובאמר בינה (דינו יום טוב סי' כא אות ו) כתב, שכשנדר מלולבו נחשב הלולב כהפקר לכלולי עלמא ולכן חסר בלכם].

[משנב ס"ק יז]

דְּלֹא בְּעֵינֵי 'לְכֶם' שְׂרִי, דְּהַנְּאָה לֹא מְקַרְי³⁷.

37 וכל זה דוקא באומר 'קונם הנאת לולב עלי', שיותר ליטלו כיון שצמחת לאו ליהנות ניתנו, אבל באומר 'קונם לולב לנטילתו עלי', מבואר בשו"ע לעיל (סי' תקפו ס"ה) שאסור ליטלו גם למצוה, שאף שצמחת לאו ליהנות ניתנו, מ"מ השימוש בחפץ עצמו נאסר ולא ההנאה.

[ביה"ל ד"ה בין]

לֹא שְׂרִי אִסּוּר אֶלָּא אִם בְּכֶר קָנָה הַיִּשְׂרָאֵל מִכֶּרִי בְּדָמִים בְּשָׂעָה שְׁקָצְצוּ³⁸.

38 מבואר בדבריו, ישראל עששה מירוח בפירות נכרי, דינו כמירוח עכ"ם שפטור מתרומות ומעשרות. וכן דעת החזו"א (דמאי י"ב סי' ק"ט) כי ד"ה ישראל) שאם הפירות בבעלות הנכרי דינו כמירוח עכ"ם אף בשמירוח ישראל.

[משנב ס"ק יח]

כִּינּוּן דְּהָאֵי לְשִׁרְפָה קֶאָי אֵין שְׁעוּרָ קִיס דְּקָשׁוּרָ דְּמִי³⁹.

39 וכן לגבי אתרוג של עיר הנדחת או של אשירה, כתבו תוס' (סוכה ל, א ד"ה משום) שפטול, שהרי גם אתרוג שיעורו בכביצה [ראה שו"ע לעיל (סי' תרמ"ח ס"ב)]. ואף שמה שצריך בכביצה הוא משום שזה השיעור שבו נגמר בישולו של הפרי, כתבו התוס' שעל כל פנים מבואר בגמ' (שם לה, א) שצריך שתהא לקיחה הניכרת, נמצא שצריך האתרוג להיות בשיעור שבו הלקיחה הניכרת, וכשעומד לשריפה 'כיתותי מכתת שיעוריה'.

[משנב ס"ק יט]

שְׁנָדְלוּ אַחַר שְׁנַעְבָּד אִסּוּר אֶף לְהִיטֵי בְּהַנְּאָה, כְּדִאִיתָא בְּיוֹהֵר-דְּעָה סִימָן קמחה⁴⁰.

40 שם (סעיפים א-ו) מבואר, שכל שאין בו תפיסת יד אדם ולא עשאוהו אדם, אף על פי שנעבד, הרי זה מותר בהנאה. ולכן המשתחוהו לאילנות שלא ניתעו לשם עבודת כוכבים, הם עצמם אינם נאסרים, ומ"מ כל השריגים והעלים והפירות שיוציא האילן כל זמן שנעבד, אסורים בהנאה. אבל אילן שנטעו אותו מתחילה כדי שיהיה נעבד, אסור גם האילן עצמו בהנאה. [ודוקא נטעו עובד כוכבים, אבל נטעו ישראל אינו נאסר עד שיעבד - ש"ך שם ס"ק ד].

[משנב ס"ק כ]

דְּכִינּוּן שְׂאֵינן בְּטוּל הַעֲפוּרִים מוֹעִיל לָהּ לְהַתְיַבֵּה בְּהַנְּאָה⁴¹.

41 כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' קלט ס"ב, וסי' קמו ס"א) שעבודת כוכבים של ישראל אין לה ביטול [שאפילו אם יקצצו וישברו אותה, לעולם תשאר באיסורה]. אבל של נכרי וכן תשמישה ונייחה, יש להם ביטול על ידי הנכרי בעצמו.

[משנב ס"ק כ"ד]

וְלַעֲנָן דִּינָא, עֲנָן לְעִיל בְּסִימָן תִּקְפוּ סְעִיף-קֶשֶׁן יח בְּמִשְׁנֵה בְּרוּהָ⁴².

42 שם כתב, שלענין דינא קיימא לן כסברת רוב הפוסקים, שאם תקע בשופר של עבודת כוכבים השייך לנכרי, אף שלכתחילה לא יתקע בו כיון שמאיס, אך בדיעבד יצא. ואפילו אם לא נתבטלה כלל, אם אין לו שופר אחר יכול לתקוע בו [הוסיף בשע"צ שם (סי' ל"ג) שיתכן שצריך גם לברך עליו], אלא שאם ימצא אחר כך שופר כשר, צריך לשוב ולתקוע בו בלי ברכה, כדי לצאת ידי סברת המחמירים בזה.